

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА (МАГІСТЕРСЬКА) РОБОТА

Формування графо-моторних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами нейрокорекційних вправ

Виконала: здобувач освіти групи СОМ(д)-2
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Позднякова Анастасія Олександрівна
Науковий керівник: Турубарова А. В.
Рецензент: Михальська С. А.
Нормоконтроль _____ Анна КІРІЛЛОВА

Запоріжжя

2025 р.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 85 с., 9 табл., 4 рис., 80 джерел.

Об'єкт дослідження: графо-моторні навички дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити ефективність використання нейрокорекційних вправ у формуванні графо-моторних навичок дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз наукової літератури, узагальнення та систематизація; емпіричні: спостереження, експеримент; психокорекційні методи; математико-статистичні.

Формування графо-моторних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра (РАС) є важливим аспектом їхнього загального розвитку, оскільки ці навички відіграють ключову роль у процесі навчання та побутовій діяльності. Графо-моторні навички включають здатність контролювати рухи руки для виконання письмових та малювальних завдань, що, у свою чергу, є основою для формування письма, дрібної моторики, а також для розвитку когнітивних процесів.

У дітей з РАС часто спостерігаються значні труднощі у розвитку моторної координації та контролю над рухами. Це може проявлятися у вигляді складнощів з утриманням ручки або олівця, нерівними лініями під час письма або малювання, а також загальними порушеннями дрібної моторики. Саме тому ефективна корекційна робота з розвитку цих навичок є необхідною для забезпечення їхнього успішного навчання та соціалізації.

ГРАФО-МОТОРНІ НАВИЧКИ, РОЗЛАДИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА, НЕЙРОКОРЕКЦІЯ, МОЛОДШИЙ ШКІЛЬНИЙ ВІК, СОЦІАЛІЗАЦІЯ.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасна освітня парадигма акцентує увагу на підтримці дітей з особливими освітніми потребами, зосереджуючись на їхній максимальній соціалізації, корекції та інтеграції в освітній процес на всіх рівнях. У цьому контексті проблема розвитку графо-моторних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра є надзвичайно актуальною. Такі навички, як контроль рухів руки й пальців, правильне утримання пози пальців протягом тривалого часу, а також рівень розвитку дрібної моторики, безпосередньо впливають на якість підготовки до навчання в школі та успішність у освітньому процесі.

Сучасні дослідження свідчать, що раннє втручання у розвиток графо-моторних навичок у дітей із розладами аутистичного спектра може суттєво підвищити їхні навчальні результати та сприяти кращій соціальній адаптації. Перспективним напрямком корекційно-розвиткової роботи є застосування нейрокорекційних вправ, які активізують нейропластичність мозку та покращують координацію. Такі вправи не лише сприяють удосконаленню графо-моторних навичок, але й позитивно впливають на загальний розвиток дитини, зокрема на когнітивні функції, увагу та емоційно-поведінкові аспекти.

Серед визначних науковців, які досліджують різні аспекти цього порушення, включно з когнітивним, емоційним і моторним розвитком, формуванням графо-моторних навичок необхідно відзначити таких як: В. Бондар, А. Душка, К. Островська, В. Синьов, Є. Синьова, Т. Скрипник, В. Тарасун, Л. Фомічова, А. Шевцов, М. Шеремет, Д. Шульженко, М. Ярмаченко та ін.

Українські науковці, зокрема Т. Скрипник, В. Тарасун, Д. Шульженко та інші, підкреслюють, що порушення дрібної моторики та координації рухів є однією з найпоширеніших проблем у дітей із розладами аутистичного спектра. Ці труднощі значно впливають на їхню здатність виконувати графічні види

діяльності, такі як письмо та малювання, які є важливими для успішної адаптації в шкільному середовищі. Т. Скрипник акцентує увагу на необхідності ранньої корекції цих навичок, що дозволяє значно поліпшити навчальні досягнення та процес соціалізації. Дослідження О. Гаврилюк та Л. Савченко підтверджують ефективність інноваційних методів, зокрема нейрокорекційних вправ, у вдосконаленні моторної координації та розвитку графо-моторних навичок у дітей із розладами аутистичного спектра.

Дослідження дітей із розладами аутистичного спектра дає змогу глибше зрозуміти механізми, що визначають розвиток моторних і когнітивних функцій, і сприяє створенню ефективних методик для корекції цих порушень. Проте, незважаючи на існуючі наукові досягнення українських учених у вивченні значення та розвитку графо-моторних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра, питання впровадження нейрокорекційних вправ для формування таких навичок досі залишається недостатньо дослідженим. Все вищезазначене і обумовило вибір теми кваліфікаційної роботи у такій редакції «Формування графо-моторних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами нейрокорекційних вправ».

Об'єкт дослідження: графо-моторні навички дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Предмет дослідження: нейрокорекційні вправи як засіб формування графо-моторних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити ефективність використання нейрокорекційних вправ у формуванні графо-моторних навичок дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми формування графо-моторних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра в психолого-педагогічній науці.

2. Охарактеризувати розвиток графо-моторних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра.

3. Дослідити рівні розвитку графо-моторних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра.

4. Розробити та перевірити ефективність нейрокорекційної програми з формування графо-моторних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра.

У дослідженні були використані наступні методи дослідження:

– теоретичні: аналіз наукової літератури, узагальнення та систематизація;

– емпіричні: спостереження, діагностичні методи (шкала Грея, методика О. Петерсон); експеримент, корекційні методи.

– математико-статистичні: методи обробки і аналізу результатів дослідження.

Методологічне підґрунтя дослідження базується на таких наукових підходах та положеннях:

– психологічні особливості розвитку дітей з аутизмом та індивідуальний підхід до їх навчальної діяльності (Л. Виготський, В. Синьов, М. Ярмаченко);

– вплив розвитку графо-моторних навичок на здатність дітей до письма та малювання (О. Гаврилюк, Л. Савченко, Т. Скрипник);

– методи сенсорно-моторної корекції як засоби покращення координації рухів і дрібної моторики у дітей з розладами аутистичного спектра (І. Бондар, Д. Козьмін та ін.);

– формування когнітивних і моторних процесів через діяльнісний підхід та корекційно-розвиткові методики (О. Белкіна, Т. Гавриленко, Н. Пустиннікова та ін.);

– роль нейропластичності мозку та нейрокорекційних вправ у процесі розвитку моторних функцій у дітей з розладами аутистичного спектра (М. Корж, О. Левченко, В. Москаленко та ін.). Ці наукові підходи створюють комплексну основу для дослідження та розробки програми нейрокорекції для формування графо-моторних навичок у дітей з розладами аутистичного спектра.

Теоретичне значення роботи полягає у розкритті передумов розвитку графо-моторних функцій у дітей з розладами аутистичного спектра, враховуючи особливості їх моторної координації, сенсорної інтеграції та когнітивних порушень, а в обґрунтуванні впливу нейрокорекційних вправ на формування цих навичок, що відкриває перспективи для подальшої корекційної роботи в освітніх і реабілітаційних закладах.

Практична значущість дослідження полягає у розробці програми нейрокорекції з формування графо-моторних навичок дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра. Результати експериментального дослідження та запропонована програма нейрокорекції можуть бути використані вчителями, асистентами вчителів, корекційними педагогами та психологами в практиці роботи загальноосвітніх і спеціальних закладів освіти для організації індивідуальних та групових занять з дітьми з розладами аутистичного спектра.

Дослідження проводилось на базі Запорізької гімназії № 24 Запорізької міської ради, Запорізької гімназії №66 Запорізької міської ради м. Запоріжжя, Запорізької гімназії № 91 Запорізької міської ради.

Апробація результатів дослідження відбулася на Міжнародній науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Моделювання та практичне забезпечення розвитку складових професіоналізму педагогів закладів освіти», м. Запоріжжя, Україна, 15–16 жовтня 2024 року.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел

(найменувань). Містить 9 таблиць, 4 рисунка, додатки, загальний обсяг роботи – 85 сторінок, із них основного тексту 70 сторінок.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури та результати експериментального дослідження дали змогу сформулювати такі висновки. Більшість учених (Т. Скрипник, В. Тарасун, Д. Шульженко та ін.) зазначають, що під час роботи з молодшими школярами з розладами аутистичного спектра, які мають труднощі з письмом, необхідно враховувати закономірність їхнього психічного розвитку, а саме спонтанність формування психічних процесів. Водночас провідні фахівці у сфері спеціальної педагогіки (Н. Манько, О. Новікова, С. Єфімова та ін.) підкреслюють важливість цілеспрямованої роботи над розвитком сенсомоторних і графо-моторних навичок шляхом інтеграції корекційно-розвивальних методик.

Зважаючи на суттєві труднощі, які виникають у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра під час розвитку графо-моторних навичок, важливість корекційних заходів, зокрема нейрокорекційних, набуває особливої актуальності. Формування графо-моторних навичок, зокрема розвиток координації рухів, просторової орієнтації, сенсорної інтеграції та моторної стабільності, є ключовим чинником для забезпечення подальшого соціального й когнітивного розвитку цих дітей.

У межах дослідження було розроблено й апробовано нейрокорекційну програму, яка сприяла покращенню графо-моторних навичок у дітей із розладами аутистичного спектра. Завдяки впровадженню комплексних корекційних заходів, що включали вправи для розвитку дрібної моторики, координації рухів руки та ока, а також спеціальні методики для стимулювання інтересу до графо-моторної діяльності, в експериментальній групі зафіксовано суттєві позитивні зміни у графо-моторній сфері.

Результати впровадження нейрокорекційної програми показали позитивну динаміку в розвитку графо-моторних навичок у дітей

експериментальної групи. У більшості учасників відзначено значне покращення координації рухів, точності виконання графо-моторних завдань, підвищення уваги та зацікавленості в графо-моторній діяльності. Програма також позитивно вплинула на розвиток сенсорної інтеграції, сприяла покращенню емоційного стану дітей, зменшенню рівня тривожності та агресивності, що є особливо важливим для дітей із розладами аутистичного спектра.

Нейрокорекційні програми відіграють ключову роль у розвитку дітей із розладами аутистичного спектра, сприяючи вдосконаленню базових моторних і когнітивних функцій, зокрема зорово-просторової координації. Вони забезпечують підвищення ефективності навчання та соціальної адаптації, що є важливим для досягнення кращих результатів у навчанні та загальному розвитку дитини.

Подальші дослідження у цій сфері мають зосередитися на створенні комплексних програм розвитку графо-моторних навичок для дітей із розладами аутистичного спектра. Особливу увагу слід приділити використанню цифрових технологій і застосуванню індивідуалізованих підходів, які дозволять більш ефективно працювати з кожною дитиною, враховуючи її специфічні потреби. Інтеграція новітніх методів і підходів у корекційно-розвивальний процес забезпечить оптимізацію результатів і якісну підтримку дітей.

Отже, результати експериментального дослідження підтвердили ефективність нейрокорекційного підходу у розвитку графо-моторних навичок у дітей із розладами аутистичного спектра. Застосування цього підходу сприяло покращенню координації рухів, формуванню просторових уявлень, а також підвищенню інтересу та мотивації до навчання.

Ключовими умовами розвитку графо-моторних навичок у дітей молодшого віку з розладами аутистичного спектра є:

- розвиток дрібної моторики;
- формування базових рухових стереотипів;

- покращення координації руки та ока;
- розвиток сенсорної інтеграції;
- застосування корекційних методів через ігри, вправи та спеціальні техніки;
- створення сприятливих умов для стимулювання зацікавленості у графо-моторній діяльності.

2. Результати констатувального етапу дослідження засвідчили, що у 68% дітей експериментальної групи рівень сформованості графо-моторних навичок перебував у зоні найближчого розвитку, тоді як у 32% цей рівень був нижчим. У контрольній групі 74% дітей продемонстрували графо-моторний розвиток у зоні найближчого розвитку, а 26% – нижче цієї зони. В цілому, діти молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра мали труднощі в узгодженні рухів руки, орієнтації на аркуші, а також у контролі форми та розміру елементів під час письма чи малювання.

3. Результати формувального етапу експерименту продемонстрували позитивну динаміку. У експериментальній групі 36% дітей досягли актуального рівня розвитку графо-моторних навичок, а у 64% цей рівень перебував у зоні найближчого розвитку. У контрольній групі зміни були менш вираженими: 72% дітей залишилися в зоні найближчого розвитку, тоді як у 28% рівень залишався нижчим. Після реалізації програми у дітей покращилася координація рухів, сформувалися навички створення базових фігур і сприйняття просторових відношень, а також зросли тривалість і зацікавленість у графо-моторній діяльності.

У результаті систематичної корекційної роботи в експериментальній групі було досягнуто таких результатів: покращення дрібної моторики та зорово-моторної координації; збільшення тривалості уваги під час виконання завдань; розвиток навичок сприйняття просторових відношень на площині; підвищення точності графо-моторних дій; формування інтересу до малювання, розфарбовування та інших видів діяльності, пов'язаних із письмом.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку комплексної програми для розвитку зорово-просторової координації та графомоторних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра. Особливу увагу слід приділити застосуванню цифрових технологій, які дозволяють індивідуалізувати корекційно-розвивальний процес.